

Sygn. akt I Ca 354/14

POSTANOWIENIE

Dnia 11 lutego 2015 r.

Sąd Okręgowy w Elblągu I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Aleksandra Ratkowska

Sędziowie: SO Krzysztof Nowaczyński (spr.)

SO Teresa Zawistowska

Protokolant: st. sekr. sąd. Danuta Gołębiowska

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 2015 r. w Elblągu

na rozprawie

sprawy z wniosku (...) Banku (...) Spółki Akcyjnej w W.

z udziałem A. O., J. F. (1), małoletniej K. R. (1) reprezentowanej przez przedstawicielkę ustawową T. R., P. R., małoletniej J. M. reprezentowanej przez przedstawicielkę ustawową J. R., małoletniej A. Z. reprezentowanej przez przedstawicielkę ustawową K. Z. (1), A. Z. (1), małoletniego M. F. (1) reprezentowanego przez przedstawiciela ustawowego R. F., J. F. (2), A. F., małoletnich P. Z. i K. Z. (2) reprezentowanych przez przedstawicielkę ustawową A. Z. (2), T. F. (1), P. F., A. K., małoletniej W. F. reprezentowanej przez przedstawicielkę ustawową M. F., J. F. (3), T. R., E. F., M. F., B. K., M. K., A. Z. (2), Ł. R., J. R., K. R. (2), K. Z. (1), G. F., T. F. (2) i R. F.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji uczestników P. Z. i K. Z. (2)

od postanowienia Sądu Rejonowego w Ostródzie

z dnia 14 sierpnia 2014 r. sygn. akt I Ns 433/14

postanawia: oddalić apelację.

Sygn. akt I Ca 354/14

UZASADNIENIE

(...) Bank (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. złożyła wniosek o stwierdzenie nabycia spadku - na podstawie ustawy - po R. F., zmarłym w dniu (...) r. w O., ostatnio stale zamieszkałym w L..

Uczestnicy postępowania, co do zasady, nie oponowali wnioskowi, choć część z nich powoływała się na złożone oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Postanowieniem z dnia 14 sierpnia 2014 r. Sąd Rejonowy w Ostródzie:

I. stwierdził, że spadek po R. F. na podstawie ustawy, z dobrodziejstwem inwentarza, nabyli: córka A. O., syn J. F. (1) po 12/84 każde z nich oraz wnukowie M. F. (1), J. F. (2), A. F., T. F. (1), P. F. po 2/84 części każdy z nich, prawnukowie

P. Z. i K. Z. (2) po 1/84 części każde z nich, wnuk A. K. w 12/84 części, wnukowie K. R. (1), P. R. i prawnuczka J. M. po 4/84 części każde z nich, wnuczki A. Z. (3) i A. Z. (1) po 6/84 części każda z nich, wnuczka W. F. w 12/84 części;

II. przyznał kuratorowi M. Ł. wynagrodzenie w wysokości 60 zł;

III. zasądził od uczestników A. O., J. F. (1), M. F. (1), J. F. (2), A. F., T. F. (1), P. F., P. Z., K. Z. (2), A. K., K. R. (1), P. R., J. M., A. Z., A. Z. (1) i W. F. na rzecz wnioskodawcy (...) Bank (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. kwotę 176 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Orzeczenie to było wynikiem następujących ustaleń i wniosków:

R. F., zmarł w dniu 17 grudnia 2008 r. w O.. W chwili śmierci był mężem J. F. (3). Z małżeństwa z J. F. (3) spadkodawca miał jedenaścioro dzieci: R. F., T. F. (2), T. R., B. K., A. O., K. Z. (1), G. F., M.F., J. F. (1), E. F. i Z. F., który zmarł w dniu (...) r. jako bezdzietny kawaler.

Ustalił dalej Sąd, że w sprawie I Ns (...) Sądu Rejonowego w Ostródzie J. F. (3), R. F., T. F. (2), T. R., K. Z. (1), G. F., B. K., E. F. i M. F. (2) odrzucili spadek po R. F.. T. R., w chwili śmierci ojca posiadała pięcioro dzieci: K. R. (2) (bezdzietną), Ł. R. (bezdzietnego), małoletnich P. R. i K. R. (1) oraz J. R., która posiadała jedno dziecko - J. M.. K. R. (2), Ł. R. i J. R. odrzucili spadek w swoim imieniu. T. R. nie odrzuciła spadku po R. F. w imieniu małoletnich dzieci, pomimo iż w dniu 23 marca 2010 r. uzyskała zgodę sądu na dokonanie tej czynności. J. R. również nie odrzuciła spadku po spadkodawcy w imieniu swojej małoletniej córki.

Dzieci zmarłego - G. F., E. F. i T. F. (2) - nie posiadali w chwili śmierci ojca własnych zstępnych. E. F. nie była wówczas w ciąży.

K. Z. (1) i B. K. również odrzuciły spadek po R. F.. K. Z. (1) posiadała dwie córki - A. Z. (1) i A. Z., które nie odrzuciły spadku po dziadku. B. K. również miała dwoje dzieci - M. K. i A. K.. M. K., nieposiadająca zstępnych, odrzuciła spadek po dziadku. W imieniu małoletniego A. K. oświadczenie takie nie zostało złożone.

Córka spadkodawcy M. F. (2) odrzuciła spadek po nim. Posiadała wówczas jedną małoletnią córkę - W. F., w imieniu której nie złożyła takiego oświadczenia.

Syn zmarłego - R. F. także odrzucił spadek. Miał sześcioro dzieci: M., J., A., T., P. i A. Z. (2), która również odrzuciła spadek po dziadku. Nie złożyła jednak takiego oświadczenia w imieniu swoich małoletnich zstępnych - P. Z. i K. Z. (2). Oświadczenia w przedmiocie odrzucenia spadku nie składali także jej bracia.

Ustalono również, że R. F. nie pozostawił testamentu.

Sąd Rejonowy zważył, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku z urzędu bada się, kto jest spadkobiercą. W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku sąd wymienia spadkobierców oraz wysokość przypadających im udziałów (art. 677 k.p.c.), a postanowienie powyższe obejmuje cały spadek – czyli cały majątek jaki zmarły posiadał na dzień swojej śmierci (chwila ta nazywana jest chwilą otwarcia spadku). W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku nie ustala się składu majątku ani nie rozstrzyga się o jego podziale, nie wymienia się też w nim zapisobierców, czy osób uprawnionych do zachowku ani innych osób, którym przysługuje roszczenie w stosunku do poszczególnych praw majątkowych należących do spadku. Dziedziczenie może nastąpić albo na podstawie testamentu albo na podstawie ustawy. Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku. Wejście przez spadkobiercę w ogół praw i obowiązków zmarłego następuje bowiem z mocy samego prawa z chwilą śmierci spadkodawcy. W momencie śmierci spadkodawcy spadek nabywają spadkobiercy, których krąg ustala się według stanu istniejącego w chwili otwarcia spadku, czyli w chwili śmierci spadkodawcy, stosuje się również przepisy obowiązujące w chwili otwarcia spadku. Orzeczenie Sądu jest w tym przypadku jedynie orzeczeniem deklaratoryjnym. Sąd nie tworzy nowych stanów prawnych, a jedynie stwierdza, stan, jaki nastąpił automatycznie w dniu śmierci spadkodawcy.

Skoro więc R. F. nie pozostawił żadnego testamentu dziedziczenie po nim odbywa się na zasadach przewidzianych w kodeksie cywilnym. W pierwszej kolejności, zgodnie z brzmieniem art. 931 § 1 k.c., powołane są do dziedziczenia z ustawy dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Dziedziczą oni w częściach równych, jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Jeżeli jednak dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych (art. 931 § 2 k.c.). Zasady podziału spadku pomiędzy dalszych zstępnych spadkodawcy mają zastosowanie nie tylko w razie śmierci dziecka spadkodawcy przed otwarciem spadku, ale także we wszystkich sytuacjach, w których jest ono traktowane tak, jakby nie dożyło chwili otwarcia spadku, tj. m. in. w razie odrzucenia spadku (art. 1020 k.c.). Traktowanie określonego spadkobiercy tak, jakby nie dożył otwarcia spadku, powoduje że udział, który by mu przypadł, przechodzi na jego zstępnych, zgodnie z zasadami określonymi w art. 931 § 2 k.c.

Sąd a quo zważył, że żona zmarłego oraz dzieci - poza J. F. (1) i A. O. - spadek po spadkodawcy odrzucili. Spadek ten skutecznie odrzucili także wnukowie: K. R. (2), J. R., Ł. R., A. Z. (2) i M. K.. Takie oświadczenie o odrzuceniu spadku spadkobierca może złożyć przed sądem lub notariuszem jedynie w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swojego powołania (art. 1015 § 1 k.c.). W przypadku małoletnich, którzy dziedziczą po swoich rodzicach, po odrzuceniu przez nich spadku, termin do odrzucenia przez nich spadku biegnie od dnia, w którym rodzice małoletniego spadkobiercy złożyli oświadczenie o odrzuceniu spadku. Poczynając od tego dnia przedstawiciele małoletniego dziedziczącego spadek mogą wystąpić do sądu opiekuńczego o wyrażenie zgody na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku, a od jej uzyskania uzależniona jest skuteczność oświadczenia o odrzuceniu spadku, bowiem odrzucenie spadku jest czynnością przekraczającą zwykły zarząd majątkiem dziecka (art. 101 § 3 kro). Wskazał dalej Sąd, że przewidziany w art. 1015 § 2 k.c. termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku jest terminem zawitym. Jego upływ powoduje utratę uprawnienia do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Mając powyższe na uwadze przyjęto, iż spadku po R. F. nie odrzucili wnukowie i prawnukowie: M. F. (1), J. F. (2), A. F., T. F. (1), P. F., Partycja Z., K. Z. (2), A. K., K. R. (1), P. R., J. M., A. Z. (3), A. Z. (1) oraz W. F.. T. R. złożyła wniosek o udzielenie jej zgody na rozporządzenie majątkiem poprzez złożenie w imieniu jej małoletnich dzieci oświadczenia o odrzuceniu spadku po spadkodawcy. Pomimo jednak, iż postanowienie sądu rodzinnego o udzieleniu jej zgody na złożenie takiego oświadczenia uprawomocniło się w kwietniu 2010 r. oświadczenie o odrzuceniu spadku nie zostało przez nią złożone.

Wobec tego należało stwierdzić nabycie spadku jak w postanowieniu.

Wskazał Sąd, że stosownie do treści art. 1016 k.c. jeżeli jeden ze spadkobierców przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, uważa się, że także spadkobiercy, którzy nie złożyli w terminie żadnego oświadczenia, przyjęli spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Brak oświadczenia spadkobiercy w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania, jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku. Jednakże gdy spadkobiercą jest osoba nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, brak oświadczenia spadkobiercy w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 1 k.c.), czyli z tzw. ograniczoną odpowiedzialnością za długi spadkowe (odpowiedzialnością tylko do wysokości stanu czynnego spadku). Mając więc na uwadze, że w chwili otwarcia spadku po R. F. jego prawnukowie (i część wnucząt) nie mieli skończonych 18 lat - zasadnym było przyjęcie, iż wszyscy spadkobiercy nabyli spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Żaden bowiem z wyżej wymienionych spadkobierców ustawowych po R. F. nie złożył żadnego oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub o odrzuceniu spadku.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 520 § 2 k.p.c. w zw. § 8 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu. W ocenie Sądu wnioskodawca i uczestnicy postępowania w różnym stopniu byli zainteresowani wynikiem postępowania. Z uwagi na to, iż wniosek został uwzględniony uczestników postępowania obciąża obowiązek poniesienia kosztów postępowania – zarówno tych czynności, które dokonał wnioskodawca, jak i czynności podjętych w ich interesie. (...) Bank (...) Spółka Akcyjna z

siedzibą w W. poniósł koszty w łącznej kwocie 176 zł (50 zł – opłata sądowa, wynagrodzenie pełnomocnika, 17 zł – opłata skarbową od pełnomocnictwa oraz koszty związane z uzyskaniem aktów stanu cywilnego i z ustanowieniem kuratora) i kwota ta podlegała zasądzeniu na jego rzecz od spadkobierców R. F..

Apelację od powyższego postanowienia wnieśli małoletni uczestnicy P. Z. i K. Z. (2) reprezentowani przez przedstawicielkę ustawową A. Z. (2), domagając się jego uchylenia i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w Ostródzie do ponownego rozpoznania. Zarzucili błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia polegający na stwierdzeniu, że nabyli oni spadek po R. F. w sytuacji, gdy nie upłynął jeszcze termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, bowiem podstawa dla ich powołania do spadku nastąpiła dopiero w dniu wydania przez sąd postanowienia spadkowego, tj. w dniu 14 sierpnia 2014 r. Sąd pierwszej instancji nieprawidłowo więc przyjął, że dla małoletnich termin do odrzucenia spadku biegnie pod daty złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez ich matkę.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja uczestników jako niezasadna podlegała oddaleniu.

Sąd pierwszej instancji poczynił w sprawie trafne, w istocie niekwestionowane, ustalenia faktyczne w zakresie określenia kręgu spadkobierców ustawowych dziedziczących na podstawie ustawy spadek po R. F.. Następnie wyciągnął zasadne wnioski, które dawały podstawę do stwierdzenia nabycia spadku przez wymienionych w postanowieniu spadkobierców – z dobrodziejstwem inwentarza. Poczynione w sprawie ustalenia faktyczne i postawione w tym zakresie oceny Sąd drugiej instancji przyjmuje za własne i wyjaśnia, że w wypadku orzeczenia oddalającego apelację, wydanego na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji, bez uzupełniania postępowania dowodowego, sąd odwoławczy nie musi powtarzać dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych; wystarczy stwierdzenie, że ustalenia Sądu I instancji podziela i przyjmuje za swoje (tak trafnie: Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 listopada 1998r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83 i z dnia 6 lipca 2011r., I CSK 67/11, nie publ.). Konieczne jest jednak wówczas ustosunkowanie się do wszystkich zarzutów apelacji i wyjaśnienie, dlaczego zarzuty te zostały uznane za bezzasadne; wystarczy przy tym wskazanie jako podstawy prawnej rozstrzygnięcia art. 385 k.p.c. (tak trafnie: sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lutego 2013r., II CSK 292/12, LEX nr 1318346).

W apelacji postawiono faktycznie jeden zarzut dotyczący przyjęcia przez Sąd pierwszej instancji nieprawidłowej daty początkowej dla osób małoletnich na złożenie oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku, w sytuacji odrzucenia spadku przez ich wstępnego. Odnosząc się do tak postawionego zarzutu należy przedstawić następujące stanowisko. Wobec złożenia przed sądem w sprawie I Ns 367/09 skutecznych oświadczeń o odrzuceniu spadku po R. F. przez jego żonę J. F. (3) i ośmioro dzieci: T. F. (2), B. K., T. R., K. Z. (1), E. F., G. F., M. F. i R. F. należało wyłączyć ich od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku (art. 1020 k.c.). Jednak gdy dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadła, przypada jego dzieciom w częściach równych, a gdy i te odrzucają spadek dalszym zstępnym (art. 931 § 2 k.c.). Dlatego też zasadnie Sąd Rejonowy w pierwszej kolejności ustalił, że udziały w spadku nabyły dzieci J. F. (1) i A. O. – którzy nie złożyli oświadczenia spadkowego – oraz zstępnicy, bądź dalsi zstępnicy po dzieciach spadkodawcy: B. K., T. R., K. Z. (1), M. F. i R. F. (syn Z. F. zmarł przed spadkodawcą i nie miał dzieci, synowie T. F. (2) i G. F. oraz córka E. F. w dacie otwarcia spadku nie mieli dzieci). Pierwotne udziały w spadku odpowiadały więc ułamkowi 1/7 (12/84 części) i dzieliły się na dalszych zstępnym.

Dalej należy wyjaśnić, że zgodnie z art. 1015 § 1 k.c. oświadczenie o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Wskazywany tu termin jest terminem zawitym prawa materialnego, a więc z chwilą jego upływu wygasa uprawnienie do skorzystania z tego prawa podmiotowego. Tak więc oświadczenie o odrzuceniu spadku złożone po tym terminie nie wywołuje żadnych skutków prawnych. W przypadku odrzucenia spadku przez spadkobiercę ustawowego powołanego do spadku w pierwszej kolejności, do spadku zostają powołani jego zstępnicy, i dla nich termin na złożenie oświadczenia spadkowego rozpoczyna swój bieg od dnia, w którym dowiedzieli się oni o odrzuceniu spadku przez ich wstępnego. Gdy taki „dalszy”

spadkobierca nie ma zdolności do czynności prawnych początkiem terminu w stosunku do niego jest dzień, w którym o tytule jego powołania dowiedział się jego przedstawiciel ustawowy (tak trafnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 grudnia 2012r., V CSK 18/12, LEX nr 1293843). Tym dniem, jak słusznie wskazywał Sąd I instancji, jest więc dzień, w którym przedstawiciel ustawowy małoletniego złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku. Poczynając od tego dnia przedstawiciel ustawowy może wystąpić do sądu opiekuńczego o wyrażenie zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka, tj. dokonanie czynności odrzucenia spadku. Zdaniem Sądu Rejonowego złożenie takiego wniosku nie prowadzi do wydłużenia 6 – miesięcznego terminu na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku, skoro jest to termin zawity. Można jednak spotkać poglądy, że złożenie wniosku do sądu opiekuńczego powoduje jednak zawieszenie na czas trwania postępowania biegu terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c. (takie stanowisko zajmował Sąd Najwyższy, choćby w postanowieniach z dnia 20 listopada 2013r. – I CSK 329/13, OSNC 2014/9/93). Okazało się jednak, że rozstrzygnięcie tej wątpliwości nie miało i tak żadnego znaczenia dla rozpoznania sprawy.

W dacie otwarcia spadku apelanci P. Z. i K. Z. (2) byli osobami małoletnimi – niemającymi zdolności do czynności prawnych (por. akta stanu cywilnego – k. 198 i 199). W takim razie dla nich 6 – miesięczny termin na złożenie oświadczenia spadkowego rozpoczął swój bieg w dniu złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez ich matkę A. Z. (2), skoro w tym dniu dowiedziała się ona o tytule powołania do spadku jej dzieci. Skoro takie oświadczenie o odrzuceniu spadku po R. F. zmarłym dnia 12 grudnia 2008r. A. Z. (2) złożyła przed sądem w dniu 25 listopada 2009r. (por. protokół rozprawy – k. 75v akt sprawy (...)), to termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletnich dzieci upłynął w dniu 25 maja 2010r., tym bardziej że nie występowała ona wówczas do sądu opiekuńczego o wyrażenie zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dzieci. Z takim wnioskiem do sądu wystąpiła ona dopiero w 2014r. i uzyskała stosowną zgodę, na podstawie której złożyła przed notariuszem oświadczenie o odrzuceniu spadku w imieniu małoletnich dzieci P. i K. (por. akt notarialny – k. 454-455). Takie oświadczenie z dnia 30 grudnia 2014r., złożone po upływie terminu z art. 1015 § 1 k.c., było jednak nieskuteczne i nie mogło wywołać żadnych skutków prawnych, gdyż wraz z upływem terminu wygasło uprawnienie do skorzystania z tego prawa podmiotowego.

Z przedstawionych względów za nietrafny należało uznać zarzut apelacji, iż małoletni P. Z. i K. Z. (2) dowiedzieli się o tytule swego powołania dopiero w dniu 14 sierpnia 2014r., kiedy to Sąd pierwszej instancji wydał zaskarżone postanowienie spadkowe. W tym stanie apelację jako niezasadną należało oddalić na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.